

TÜRK DİLİ

Dil ve Edebiyat Dergisi

Cilt: XCIII • Sayı: 669 • Eylül 2007

Sahibi ve Sorumlu Yazı İşleri Müdürü

Türk Dil Kurumu adına

Prof. Dr. Şükrü Halûk Akalın

Yazı Kurulu

Prof. Dr. Sadık Tural

Prof. Dr. Şükrü Halûk Akalın

Prof. Dr. Mustafa Canpolat

Prof. Dr. Nevzat Gözyayın

Prof. Dr. Saim Sakaoğlu

Prof. Dr. Recep Toparlı

Yayın Danışma Kurulu

Prof. Dr. Ömer Faruk Akın

Prof. Dr. Ali Berat Alptekin

Prof. Dr. Meliha Anbarcıoğlu

Prof. Dr. Mustafa Argunşah

Prof. Dr. Ayten Coşkunoğlu-Bear

Prof. Dr. İnci Enginün

Prof. Dr. Kemal Eraslan

Prof. Dr. Efrasiyap Gemalmaz

Prof. Dr. Tuncer Gülensoy

Prof. Dr. Güler Gülsevin

Prof. Dr. Osman Horata

Prof. Dr. Günay Karaağaç

Prof. Dr. Zeynep Kerem

Prof. Dr. Filiz Kılıç

Prof. Dr. Hasibe Maziçoğlu

Prof. Dr. Orhan Okay

Prof. Dr. Mustafa Öner

Prof. Dr. Celâl Tarakçı

Prof. Dr. İsmail Ünver

Prof. Dr. Kâzım Yetiş

Prof. Dr. Nuri Yüce

Doç. Dr. Turgut Karabey

Doç. Dr. Timur Kocaoğlu

Yrd. Doç. Dr. Güzin Tural

Dr. Hüseyin Ağca

A. Turan Öflazoğlu

Yayına Hazırlık / Düzelti

Ayda Ertüm Konukoğlu, Elif Sevindik Karakuş

Yayın Türü • Aylık dergi

Yönetim Yeri

Atatürk Bulvarı 217, 06680 Kavaklıdere/ANKARA

Telefon Yazı İşleri • (0312) 427 28 79

Abone • (0312) 428 61 00/109

Belgegeçer (Faks) • (0312) 428 52 88

Genel Ağ Sayfası • <http://tdk.org.tr>

E-posta • turkdili@tdk.org.tr

Kapak ve Sayfa Tasarımı

Hangar Marka İletişimi ve Reklam Hizmetleri

Telefon • (0312) 472 07 90

Genel Ağ (İnternet) • www.hangarreklam.com.tr

Baskı: Türk Hava Kurumu Basımevi

Basımevi Sorumlu Müdürü • Mustafa Kılıç

Basımevi Telefonu • (0312) 341 90 60

Basım Yeri ve Tarihi • Ankara, 1 Eylül 2007

ISSN 1300-2155

Türk Dili, Türk Dil Kurumunun elli dört yıldır yayımlanan aylık dergisidir. İlk sayısı Ekim 1951'de yayımlanmıştır.

Türk Dili, Üniversiteler Arası Kurul Başkanlığının Filoloji Temel Alanları için kabul ettiği ulusal hakemli dergi niteliğini taşımaktadır.

Türk Dili, dergisinde yayımlanan yazılarda ileri sürülen görüşler yazarlarıdır. Dergide yayımlanan her türlü yazı ve şiirin yayın hakları Türk Dil Kurumuna aittir. *Türk Dili* dergisinde yayımlanan her türlü yazı ve şiir, Türk Dil Kurumunun yazılı izni olmadan başka yerde yayımlanamaz. Ancak, yazı, şiir ve fotoğraflar kaynak gösterilerek alıntı yapılabilir. Yazı ve şiirlerin Genel Ağ (İnternet) ortamında yayımlanması; filme alınması, bestelenmesi veya oyunlaştırılması hakları da Türk Dil Kurumuna aittir.

Türk Dili dergisi yayın ilkeleri <http://tdk.gov.tr/turkdili.html> adresinde belirtilmiştir.

Abonelik

Türk Dili dergisine yıllık veya altı aylık abone olunabilir. Yıllık abonelik 30 YTL, altı aylık abonelik ise 15 YTL'dir. Öğretmen, öğretim elemanı ve öğrenciler için abone tutarı yıllık 24 YTL, altı aylık ise 12 YTL'dir. Ülke dışı için yıllık abonelik 50 ABD dolarıdır. Dergilerin okul dışındaki bir adrese yollanmasını isteyen öğretmen ve öğrenciler, durumlarını gösterir bir belgeyi Kurumumuza abone istekleriyle birlikte göndermelidirler. Abone tutarı T. İş Bankası Kavaklıdere Şubesindeki 1093 numaralı hesabımıza (ayrıcalıklı hesap, havale ücreti alınmamaktadır) veya 128 236 numaralı posta çeki hesabımıza yatırılabilir. Abonelik işlemlerinin tamamlanabilmesi için banka alındı belgesinin Türk Dil Kurumu Yurt İçi ve Yurt Dışı İlişkiler Şube Müdürlüğü Atatürk Bulvarı 217, 06680 Kavaklıdere/ANKARA adresine gönderilmesi gerekmektedir.

Dil Kirliliğinin Türkçemize Yansımaları

YRD. DOÇ. DR. SALİM KÜÇÜK

04 **G**eçmişten günümüze dil, her toplumda kendini sürekli yenilemiş bir yandan da gelişimini devam ettirmiştir. Günümüzde her dil belirli ölçülerde toplumsal, siyasal, ekonomik ve kültürel ilişkilere bağlı olarak diğer dillerden etkilenmekte ve onları etkilemektedir. Bu doğal bir süreçtir. Temel söz varlığı aynı zamanda bir ülkenin kültürünün, düşünce yapısının ve dünya görüşünün doğrudan topluma yansımalarıdır.

Yazılı kaynaklar itibarıyla Türkçenin yabancı dillerle etkileşimini Gök-türkler dönemine kadar götürmek mümkündür. *Yenisey Yazıtları*'nı bir kenara bıraktığımızda *Göktürk Yazıtları*'nda yabancı unsurların sayısı %1'in altındadır ve önemli bir kısmı Çince'dir. Bunun yanında Sogd, Sanskrit ve Tibet kökenli birkaç kelimeye de rastlanır. Şamanizmin yanı sıra Buda, Mani ve Hristiyan dinlerinin benimsendiği Uygurlar döneminde ise Sogdca Sanskritçe, Çince ve Toharca kaynaklı dinî kelimelerin yoğunlaştığı görülür. Uygurlarda dinî metinlerin dışındaki yabancı unsurların oranı %1 ile 12 olarak karşımıza çıkar.¹

Bu süreç Türklerin İslamiyeti kabulüyle bilim dilinin Arapça ve edebiyat dilinin Farsça olmasına yol açar ve 15. yüzyılın sonlarından 20. yüzyıl başlarına yani Cumhuriyet dönemine kadar Arapça ve Farsçadan sınırlı dil bilgisi unsurları almış olan Osmanlıca veya Osmanlı Türkçesi adı verilen yazılı bir dilin oluşumuna zemin hazırlar. 15 ve 16. yüzyıllardan önce Hint Avrupa kö-

1 Doğan Aksan, *Her Yönüyle Dil, Ana Çizgileriyle Dilbilim*, TDK yayınları, Nu.: 439, Ankara 1995, s. 368; Doğan Aksan, *Türkiye Türkçesinin Dünü, Bugünü, Yarını*, Bilgi Yayınevi, Ankara 2000, s. 38, 116, 117.

kenli Batı dillerinden karşımıza ilk olarak geçmiş Venedik ve Cenevizlilere dayanan denizcilik ve ticaretle ilgili kelimelerin alındığı İtalyanca çıkar.

Zamanla kullanılmadığı ve yazılmadığı için unutulmuş pek çok deyim, kalıplaşmış ifade ve sözcük ölümünün yanında Türkçeye 19. yüzyılın ilk yarısından itibaren düzenli bir şekilde Hint-Avrupa kökenli batılı kelimeler girmeye başlar. 1839 Tanzimat'ından sonra Fransızca ile başlayan bu hareket Almanca, İtalyanca, Yunanca, İspanyolca ile devam eder ve II. Dünya Savaşı sonrası yerini yoğun bir şekilde İngilizce kelimelere bırakır.

Teknik alanlarda, bilgi ve iletişimde, ekonomide, ticari ve sosyal hayatta, bankacılıkta, beslenme, sağlık konularında, modada görülen yeniliklere; sanayileşmeye, şehirleşmeye, göçe; eğitim sistemindeki farklılaşmalara; marka özentisine bağlı olarak bugün Türkçeye yüzlerce Batı kaynaklı kelime girmekte ve hızla yerleşmektedir.

Girdiği dile yerleşerek o dilin ses ve yazım kurallarına uyan yerleşmiş ve yabancılığını devam ettiren yerleşmemiş² yabancı kelimelerin hızla yazılı ve sözlü dile girerek yaygınlaşması, kullanım sıklığının artması, Türkçe kelimeler yerine tercih edilmesi, kullanım ve kavram alanlarının Türkçe kelimeler aleyhine genişlemesi, eğitim-öğretim diline, yazılı ve görsel basına, reklam diline yerleşmesi şeklinde nitelendirebileceğimiz dil kirliliği bugün Türkiye Türkçesi kadar diğer Türk topluluklarını ve devletlerini de yakından etkilemektedir. Bu konuya en az Türkler kadar Azeriler de duyarlılık göstermişlerdir. Örneğin Ankara'da toplanan Türk Dünyası Yazarlar Kurultayı'nda Azerbaycan'ın tanınmış şairlerinden Bahtiyar Vahapzade: "*Biz yetmiş sene esaret altında yaşadık. Resmî dilimiz Rusça idi. Ağır baskılara rağmen ana dilimiz Türkçeyi muhafaza edip bu günlere getirdik. Siz, bağımsız bir Türkiye Cumhuriyeti olarak ne gibi bir güçlüğü uğradınız, kimden baskı gördünüz de dilinizi bu hâle soktunuz?*" diye sorma ihtiyacı hissetmiştir.³

Bugün ülkemizde dil kirliliğine bağlı olarak Türkçeden kaçış, Türkçenin sokaklardan, evlerden, eğitim ve öğretim kurumlarından yazılı ve görsel basından dışlanması gibi bir durumla karşı karşıyayız. Yemek adları, kafe, disko, bar gibi mekan adları, kıyafet, tekstil, gıda, alışveriş merkezleri, yerleşim yerleri de dil kirliliğinden önemli ölçüde nasibini almaktadır.

2 Doğan Aksan, *age.*, s. 355.

3 Mehmet Çınarlı, "Dilimizi Hor Görmekten Ne Zaman Vazgeçeceğiz", *Türk Yurdu*, S.: 64, Aralık 1992, s. 8 - 11.

Ülkemizdeki yabancı dil düşkünlüğünün, gösterişin, ülkeyi yönetenlerin, devlet kurumlarının, basın - yayın kuruluşlarının ve aydınların da katkısının olduğu bu durumda, sıklıkla İngilizceye başvurma özentisi dilimize zarar vermekte ve bizleri nerdeyse “*anadilimizin Türkçe, vatanımızın Türkiye olduğu*” gerçeğini unutturacak bir hâle getirmektedir.⁴

Dilde kirlenmenin Türkçeye olumsuz etkilerini şu başlıklar altında incelemek mümkündür.

Ürün ve iş yeri adlarında yabancı kelime kullanımı:

Ticarette, sanayide satışa sunulan veya üretilen ürünlere ekonomik kaygılarla yabancı adlar verme eğilimi ülkemizde hızla yaygınlaşmakta ve moda hâline gelmektedir. Örneğin bir mobilya mağazası oturma grubunu satışa sunarken satış listesinde şu yabancı adlarla isimlendirme yapabilmektedir: Matilda, Juliet, Cathy, Emily, Rodin, Da Vinci, Poseidon, Paco, Maria, Kamelya, Paris Jasmine, Alex, Olinfus, Viyana, Ares, Perge, Victoria, Clasis, Candy, Hermes, Venüs... Kişi adlarına ve Yunan mitolojisine dayanan bu ürün adlarını dilimizle ve Türk kültürüyle bağdaştırabilmek mümkün değildir.

Yabancı kelimelerin dilimizde yaygınlaşmasına bağlı olarak yeni alışveriş merkezlerinin Türkçe adlar yerine yabancı adları tercih etmeleri yüzünden Türkçe günümüzde âdeta sokaktan kovulur bir hâle gelmiştir: Baggage, Angel, Shoes, Fa-Mode, Cinevizyon, By-Modeks, Fresh Car, Image Center, Modex Jeans, Jovi Jeans Wear, Balerino Shoesland, Puffy Center, Red Rose, Este Life, New Man, Free Shop, Hobby Center, Podyum Leather Shop, Sunset Game Center, İntel İnternet Cafe, Moonlight İnternet Cafe, Life Cafe, Techno İnternet Cafe gibi iş yeri adları İngilizcenin sokaktaki varlığını onaylamakta ve bu tür iş yerlerinin gelecekte çoğalacağını işaret etmektedir. Ankara⁵, Edirne⁶, Aydın-Kuşadası⁷, Kon-

4 Nevzat Özkan, “Yabancı Dillerin Türk Dili ve Kültürü Üzerindeki Etkileri”, *Türk Dili*, S.: 537, Eylül 1996, s. 257 - 264.

5 Nevzat Gözaydın, “Türkçe Bilinci ve Karım”, *Türk Dili*, S.: 583, Eylül 2000, s. 227-231; Sanem Alkibay, “Mağazalarda Yabancı İşletme Adı Kullanımına Yönelik Bir Araştırma”, *Türk Dili*, S.: 538, Ekim 1996, s. 415 - 422; Işıl Özyıldırım, “İşyeri Levhaları: İşlevsel Bir Yaklaşım”, *Dil Dergisi*, S.: 103, Nisan 2001, s. 10 - 19.

6 Cevdet Şanlı, “Edirne’de İş Yeri İsimleri Üzerine Bir Araştırma”, *Türk Dili*, S.: 567, Mart 1999, s. 191 - 194.

7 Aysel Ceyhun, “Kuşadası’nda Türkçe”, *Türk Dili*, S.: 568, Nisan 1999, s. 339-340.

8 Saim Sakaoglu, “Cumhuriyet’ten Günümüze Konya’da İş Yeri Adları”, *Türk Dili*, S.: 622, Ekim 2003, s. 410 - 420.

ya⁸, Erzincan⁹, Erzurum¹⁰, Niğde'de¹¹ iş yeri adları ile sanayi kuruluşu adları¹² üzerine yapılan çalışmalar bunun doğruluğunu ortaya koymaktadır. Bunun yanında bazı iş yerlerinin kısaltmalardan oluşan isimleri tercih ettikleri ancak bunu yaparken yabancı bir kelimeye benzetme eğilimi içerisinde oldukları da gözden kaçmamaktadır.

Tatil beldelerindeki otel ve işletme adlarının yanında ilk olarak Feyza Hepçilingirler'in¹³ dikkat çektiği sinema adlarında da yabancılaşma hızla devam etmektedir. İstanbul'dan örnek vermek gerekirse: Acarkent Colleseum, AFM Akbank Kemer Country, AFM Atrius, AFM Carousel, AFM Carrefour, AFM Carrefour Maltepe Park, AFM Carrefour Park, AFM Carrefour Vega, AFM Fitaş, AFM KG&CC, AFM Mayadrom, AFM Migros, AFM Profilo, AFM Uptown, AlkazarAtrius, Atlantis, Atrium, Beylicium Favori, Bonus Prem. Trio, Bonus Premium Cinecity Trio, Capitol Spectrum, Capitol Spectrum 14, Carrousel AFM, Carrefour AFM, Cevahir Megaplex, Chaplin, Cine Majestic, Cinebonus, Cinebonus (Flyinn), Cinebonus (G-Mall), Cinebonus (Nautilus), Cinebonus (Tepe Nautilus), Cinebonus Kanyon, Cinecity Olivium, Cinehat, Cinemall, Cinemarca, Cinemarine, Cinemaxi, Cinopol, Coliseum, Coloni Cinemarine, D-Point Cinecity Alkent, Feriye Eurimages, Flyinn Cinebonus, Galeria Prestige, Grandhouse, Holidayplex Ünverdi, İncirli Chaplin, İstinye Cinemall, Karya, Maxı, Mayadrome AFM, Megaplex, Megaplex (Cevahir AVM), Megaplex C.C. (M&s), Megaplex Cevahir, Moviegold, Movieplex, Natilius Cinebonus, New Aşar, Olivium Cinecity, Oscar, Paradise Favori, Prestige, Profilo AFM, Quarium Coşkun Sabah, REXX, Shop&Miles M.T. (Sinesos), Sinpop, Towerside Movie Theaters, Trio Cinecity, Uptown. Tespit edebildiğimiz 87 sinema adından 72'si yabancı ad taşımaktadır.

Yalnızca sinema adları mı yabancılaşmakta? Hayır. Alışveriş merkezleri, radyo ve televizyon kurumları, program adları vb. Ülkemizde bugün 1340

9 Arzu Sema Ertane Baydar, Turgut Baydar "Bu Kadarı da Fazla: Erzincan Tabelaları", *Türk Dili*, S.: 640, Nisan 2005, s. 359 - 362.

10 Kâzım Köktekin-Funda Kara, "Erzurum İş Yeri Adlarında Dil Kirliliği", *Türk Dili*, S.: 660, Aralık 2006, s. 519 - 523.

11 Nedim Bakırcı, "Niğde'de İş Yerlerine Verilen İsimler Üzerine Bir İnceleme", *Türk Dili*, S.: 664, Nisan 2007, s. 312 - 319.

12 Müslüme Narin, "Türkiye'nin Büyük Sanayi Kuruluşlarının Adları Üzerine Bir İnceleme", *Türk Dili*, S.: 665, Haziran 2007 s. 404 - 418.

13 Feyza Hepçilingirler, *Dedim: "Ah!"*, Remzi Kitabevi, İstanbul 2003, s. 16.

yayın kuruluşundan 110'u yabancı isim taşımaktadır. Televizyon programlarının isimlerinde de Türkçeyi bulmak gün geçtikçe zorlaşmaktadır. Spor Vizyon, Fearfactor, Futbolmania, Quest, Kokpit, Telegol, Barkot, Stadyum, Te-le Lig, Trends, Frekans, Smaç, Fox Özel, Periyot, Videolig, Perspektif, Modifiye TV, Aktüalite, Tech Life, Full Ekran, Haber Vizyon, Spor Nostalji Futbol, Backstage, Aktüel Enerji, Time Out, Digital Hayat, Futbol Aktif, Cafe Net, Reyting, Survivor, Eko Flash, Top Ten, Ekspres Magazin, Cosmopolis... bunlardan yalnızca birkaçıdır.

1930'lardan 1980'e kadar yürürlükte olan 5237 Sayılı Belediye Gelirleri Kanunu'nun 21. maddesi şöyle bir hüküm içeriyordu: "*Dükkânlarla ticari ve sınai müesseselerin ve serbest meslek erbabının çalıştıkları yerlerin kapılarına sahiplerinin ad ve soyadları ile müesseselerinin ad ve soyadları ile müesseseleri veya ilgili şahısların işini gösteren Türkçe bir levha asmak mecburidir. Bu levhalara şayet Türkçeden gayri dil veya yazı ile yazılmak istenirse bunların genişliği ve puntoları Türkçenin yarısını geçemez ve Türkçenin altına yazılır. Levhaların Türkçeden başka bir dil ve yazı ile yazılmış kısımları için de iki kat vergi alınır.*" Ancak bu kanunun yerine geçen 26.5.1981 tarih ve 2464 Sayılı Kanun'da böyle bir hükme yer verilmemiştir. Dolayısıyla yasal bir boşluk oluşmuş ve durum İngilizce ve Fransızca kelimele-
08 rin lehine dönmüştür. Bu nedenle Belediyeler Yasası'nda yeni bir düzenlemeye ihtiyaç olduğu ortadadır.

1 Kasım 1928 tarih ve 1353 sayılı Türk Harfleri'nin Kabul ve Tatbiki Hakkında Kanun'un 2'nci maddesine göre: "*Devletin bütün daire ve müesseselerinde ve bilimle şirket, cemiyet ve hususi müesseselerde Türk Harfleri'yle yazılmış olan yazıların kabulü ve muameleye konulması mecburidir. Aynı kanunun 4. maddesi ise "1928 senesi kanun-ı evvelinin iptidasından itibaren, hususi veya resmî levha, tabela, ilan, reklam ve sinema yazıları ile kezaalik risale ve mecmuaların Türk harfleriyle yazılması mecburidir.*" hükmünü içermektedir.

Durum böyleyken içerisinde q, x ve w gibi harfler içeren iş yeri adlarına göz yumulmakta, Atatürk'ün Harf İnkılabı kurum, kuruluşlar ve iş yerleri tarafından bile bile istismar edilmekte, yasağı çiğneyen tabelalar hızla yaygınlaşmakta ve yazım birliği ihlal edilmektedir. Bu konuda Çanakkale Belediyesi meclis kararıyla; alfabemizde bulunmayan bu harfleri taşıyan ve yabancı adlar kullanan iş yerlerine ruhsat vermeyeceğini, daha önce iş yerlerine yabancı ad vermiş iş yerlerinden de adlarını değiştirmelerini isteyeceğini karar altına almıştır.

Bu gelişmelere karşılık ürün ve iş yeri adlarında yabancılaşma, kullanım kılavuzlarında Türkçeye yer verilmemesi ve dil yabancılaşması şeklinde isim-

lendirebileceğimiz dil kirliliğine karşılık bazı belediyeler, il genel meclisleri, sanayi odaları ülkemizde TDK ile iş birliği yaparak çeşitli ortak çalışmalar yürütmektedirler.

2. Kullanım kılavuzlarında yabancı kelime kullanımı:

4077 Sayılı Tüketici Kanunu'nun 14. maddesi “Yurt içinde üretilen veya ithal edilen sanayi mallarının tanıtım, kullanım, bakım ve basit onarımına ilişkin Türkçe kılavuzla ve gerektiğinde uluslar arası sembol ve işaretleri kapsayan etiketle satılması zorunludur.” hükmünü içermesine rağmen ülkemizde buna uyulmamakta, ürün tanıtım metinlerinde halkın hiç bilmediği yabancı kelimelere yer verilmektedir. Bunların önemli bir kısmını da satın alınan ürünle ilgili teknik terimler oluşturmaktadır.

Pek çok ithal ürün günümüzde Türkçe kullanım kılavuzu olmaksızın piyasaya sürülmekte ve tüketici mağdur edilmektedir. Mobilya, elektronik eşya, hazır giyim ve gıdada her yıl daha çok ithal marka ile tanışan Türk insanından, nedense bu zor bir şeymiş gibi, esirgenmekte herkesin İngilizce öğrenmesi beklenmektedir. Örneğin İsveçli ev ürünleri mağazası IKEA'nın ürünlerinde 18 dilde açıklama olmasına rağmen Türkçeye verilmemesi önemli bir eksikliklerdir. Bu durum pek çok tüketicinin Tüketici Hakem Heyetine başvurmasına sebep olmaktadır.¹⁴

Türkçe metnin yurt dışına gönderilmesi ve yurt dışında etiketlemeyi yapan firma tarafından ürün kullanım kılavuzuna eklenmesi zor bir işlem değildir.

3. Türkçenin söz dizimine aykırı kullanımlar:

Mesele yalnızca Türkçeye Batı kökenli kelimelerin girmesinden ibaret değildir. Yabancı ön ve son ekler, tamlamalar ve kelime grupları, çeviri unsurları, yabancı kelimelere bağlı olarak onunla ilgili kullanılan deyimler ve yan kullanımlar da önemli bir sorun oluşturmaktadır.¹⁵ Fordist çizgi, enformel kesim, spekülasyon katılığı... gibi alışılmadık dışındaki söz dizimleri dilimize fayda yerine zarar vermekte; yabancılaşmaya, cümle kuruluşunda bozulmalara, anlam değişimlerine, düşünce daralmasına yol açmaktadır. Oysa dilin korunmasının yollarından biri de gramer yapısının korunmasıdır.

14 Sabah gazetesi, “We want Turkish tags on all products”, 28 Ağustos 2006, s. 9.

15 Kemal Ateş, *Öğretmediğimiz Türkçe*, Cumhuriyet Kitapları, İstanbul, 2000, s. 39; Hamza Zülfiyar, “Dünden Bugüne Türkçe”, *Türk Dili*, S.: 663, Mart 2007, s. 240-242; Ejder Çelik, “Bildığımız Hava Kirliliğinin adı ‘Smog’ muş!”, *Türk Dili*, S.: 664, Nisan 2007, s. 310.

Türkçenin söz diziminde yardımcı unsur başta, asıl unsur sondadır. Bu ad ve sıfat tamlamaları için de geçerlidir.¹⁶ Foto Işık Digital, Foto Doğuş Color, Ogün Büfe, Erdağ Lokanta, gibi yazımlar yanlıştır ve dilimizin yapısına aykırıdır. Bunların doğrusu Ogün'ün Büfesi, Erdağ'ın Lokantası'dır.¹⁷

Bunun gibi Kuaför Altın Makas (Altın Makas Kuaförü), Club Spor (Spor Kulübü), Otel Best (Best Oteli), Hotel Palas (Palas Hoteli), Eczane Fırat (Fırat Eczanesi), Foto Kıray (Fotoğrafçı Kıray) gibi tamlayanla tamlananın yer değiştirmesine yol açan yazımlar da yanlıştır.¹⁸ Benzer bir durum Adalet Han, Poyraz Otel, Uğur Bakkal gibi belirtisiz ad tamlaması şeklinde oluşturulmuş iş yeri adlarında iyelik ekinin (ı-i) düşürülmesi şeklinde karşımıza çıkmaktadır.¹⁹ Bu tamlamaların dilimizdeki tam karşılığı Adalet Hanı, Poyraz Oteli ve Uğur Bakkaliesi'dir.

Televizyonlardan hızla dilimize yerleşen ve yaygınlaşan "Sorun yok", "Korkarım, hayır", "Sizin için ne yapabilirim?", "Size nasıl yardım edebilirim", "Her şey yolunda", "Bana bunu yapamazsın", "Selam!", "Kahretsin!", "Umarım, öyle", "Kapa çeneni", "Ciddi olamazsın", "Sahne almak", "Check etmek", "Çay almak", "Çaya kalmak", "Sizi tutmayayım" gibi yan cümleler, tek başına kullanılan kalıp ifadeler ve aynen çeviri unsurlar yüzünden toplumumuz söz diziminde ciddî bir değişim yaşamaktadır.²⁰ Dil yanlışlarının önemli bir kısmı yabancı filmlerin Türkçeye çevrilmesi sırasında ortaya çıkmakta; bu durum "Dublaj Türkçesi" dediğimiz yeni bir dilin oluşumuna sebebiyet vermektedir. Oysa çevirmenden ve seslendirenden beklenen kendi dilinin sınırlarını, anlatım kalıplarını iyi bilmesi kısaca ana diline hâkim olmasıdır.

16 Leylâ Karahan, *Türkçede Söz Dizimi*, Akçağ Yayınevi, Ankara 2004, s. 40.

17 Metin Karaörs, "Yozlaşma Türkçemizi de Kemiriyor", *Türk Dili*, S.: 571, Temmuz 1999, s. 610.

18 Vecihe Hatipoğlu, *Türkçenin Sözdizimi*, Ankara 1972, s. 7; Mehman Musaoğlu, "Yazı Dilinde Pürizim, Alıntı Kelimeler ve Dil Kültürü", *Türk Dili*, S.: 544, Nisan 1997, s. 368; Mehmet Özmen, "İsim ve Sıfat Tamlamalarındaki Bozulmalar Üzerine", *Türk Dili*, S.: 586, Ekim 2000, s. 357; Zeynep Korkmaz, *Türkiye Türkçesi Grameri*, TDK yayınları, Nu.: 827, Ankara 2003, s. 274; Hamza Zülfiyar, "Doğru Yazalım, Doğru Konuşalım: Projeksiyon, mesai saatleri, çalışma saatleri, Emirdağ, Emir Dağı, Elmadağ, Elma Dağı, C vitamini üzerine.", *Türk Dili*, S.: 629, Mayıs 2004, s. 432; Zeynep Korkmaz, "Türkçenin Yapı ve İşleyiş Özelliklerine İlişkin Değerlendirmeler Üzerine", *Türk Dili*, S.: 648, Aralık 2005, s. 499.

19 Bedri Aydoğan, "Türkçeye Giren Yabancı Sözcükler ve Otel Adları", *Türk Dili*, S.: 596, Ağustos 2001, s. 147-150.

20 Halil İbrahim Usta, "Yabancılaşmanın Söz Dizimindeki Görünümleri", *Türk Dili*, S.: 463, 1990, s. 57, 61-62.

Türkçenin yapısal özellikleri göz önünde bulundurulmadan yapılan bire bir çeviriler, dilimizi çeviri bir dil hâline dönüştürmekte ve insanımızı toplumsal manada kendine ve içinde yaşadığı topluma yabancılaştırmaktadır.²¹ Bu nedendir ki Türkçe düşünmeyi bir yaşam biçimine dönüştürmemiz kaçınılmaz bir zorunluluktur. Aksi durumda Türkçe düşünenlerin sayısı azaldıkça yabancılaşma artacak, Türkçenin söz dizimi bundan olumsuz etkilenmeye devam edecek ve nesiller arasında kopukluk ortaya çıkacaktır.

4. Türkçe kısaltmaların İngilizce seslendirilmesi:

Ülkemizde Türkçe veya İngilizce asıllı kısaltmalar bazen Türkçe bazen de İngilizce seslendirilmektedir. Örneğin ABS (Motorlu taşıtlarda fren sistemi-Antilock Braking System) kısaltması *abese* olarak söylenmektedir. Fakat ADSL (Asimetrik Sayısal Abone Hattı-Asymmetric Digital Subscriber Line), BBC (İngiliz Radyo Televizyon Kurumu-British Broadcasting Corporation), CD (Yoğun Disk-Compact Diskplayer), GSM (Mobil cep telefonu-Global System for Mobile Communications) gibi kısaltmalar *eydiesel*, *bibisi*, *sidi*, *ci-sem* şeklinde yani İngilizce okunuşuyla seslendirilmektedir.

IMF gibi bazı kısaltmalar ise iki şekilde yani *imefe* veya *ayemef* şeklinde telaffuz edilmekle beraber hiç kimse sıvılaştırılmış petrol gazı (Liquified Petroleum Gas)nın kısaltması olan LPG'yi *elpici* şeklinde söylememektedir. Ya da OECD (Ekonomik İş Birliği ve Kalkınma Teşkilatı-Organization for Economic Cooperation and Development)yi *oecede* şeklinde seslendirmemektedir.

Buna göre ülkemizde kısaltmaların telaffuzunda Türkçe-İngilizce seslendirmeden kaynaklanan bir ikilem söz konusudur. Bu durum eğitimde ve toplumsal hayatta önemli bir problem oluşturmaktadır.

TDK'nin *Yazım Kılavuzu'*na göre doğrusu; ünsüzleri alfabedeki okunuşlarına göre önlerine e ünlüsü getirerek seslendirmektir. Yani PTT'yi nasıl pe-tete şeklinde okuyorsak Türkçe, yabancı ayrımı yapmaksızın dilimizdeki bütün kısaltmaları Türkçe okunuşlarına göre seslendirmemiz gerekmektedir. Bu hususta Anayasamızın 174'üncü maddesi ve 1300 Sayılı Yasa'yla tespit olunan esaslar çerçevesinde harflerin okunuşu kıstaslarına uyulması önem arz etmektedir.

21 Hamza Zülfikar, "Dünden Bugüne Türkçe", *Türk Dili*, S.: 663, Mart 2007, s. 242.

5. Türkçe terimler yerine yabancı terimler kullanmak:

Ülkemizde bilim adamları, uzmanlar, akademisyenler, sanatçılar, çeşitli meslek gruplarına mensup insanlar özenti veya yabancı dille haşır neşir olmanın bir gereği olarak kullandıkları terimleri Türkçeleştirme yerine yabancı dildeki kullarımlarını tercih etmektedirler. İngilizce eğitim almış, hayatlarının önemli bir kısmını yurt dışında geçirmiş, meslekleri gereği İngilizce ile içli dışlı olmuş, yüksek yaşam standardına sahip bu insanların davranışlarını bir noktaya kadar mazur görmek mümkündür.²² Ancak dil ve söz ayırımında bireyin toplumsal bir varlık olan dile saygı göstermesi ve onu koruması aynı zamanda bir vatandaşlık görevidir.

Türk dili terim üretmede kısır ve yetersiz bir dil değildir. Anadolu ağzlarından kelime almak, genel dilde kullanılan kelimelerden yararlanmak, yenilerini üretmek başlıca yollardan olup; türetme, derleme, tarama ve birleştirme gibi Türkçede söz varlığını geliştirme yollarına her zaman başvurmak mümkündür. Kaldı ki Türkiye Türkçesi yetersiz kaldığında Türk dilinin diğer şive ve lehçelerine de başvurulabilir. Yapım ekleri yönünden Türkçe son derece işlek ve yapısal yönden matematiksel özelliği nedeniyle bilgisayar mantığına en uygun dillerden biridir.

Bilimsel bir makalenin ya da bilimsel bir etkinliğin dışında alışkanlıktan da kaynaklanabilen bu tür yazılı ve sözlü yabancı terim kullanımları dolaylı olarak dilimize ve kültürümüze zarar vermektedir. Bu konuda yazılı ve görsel basına da önemli sorumluluklar düşmektedir. En azından dilimizde ortak kültür kavramları Türkçe karşılıklarıyla verilmelidir.

“Henüz katalog ve arşivlerimizdeki tasnif çalışmaları bitmemiş ve araştırmacıya bandapparat hizmeti sunacak olan umûmî ve husûsî Osmanlı tarihlerinin büyük bir kısmı araştırmacılar için hâlâ terra incognita durumundadır.”²³

“Oasis'nin bol distortion yedirilmiş pop şarkılarını Chemical Bros'un elektronik enerjisiyle sentezleyip psychodelic bir tını yaratmışlar ve ilk etapta pek ticari görünmeyen bu karışımından çok popüler bir iş çıkarmışlardı.”²⁴

Bu tür yazımlar kişiyi tatmin etmekle beraber okuyanlar ve dinleyenler üzerinde hiç de olumlu etkiler bırakmamaktadır. Dolayısıyla zorunlu olma-

22 Hayati Develi, *Dil Doktoru*, 3 F Yayınevi, 2. baskı, İstanbul 2006, s. 57.

23 Ali İbrahim Savaş, *Osmanlı Diplomasisi*, 3 F Yayınevi, İstanbul 2007, s. 7.

24 *Hürriyet Pazar Keyif*, 18 Şubat 2007, s. 27.

dıkça yabancı terim kullanmaktan kaçınmak dil kirliliğini önlemeye yardımcı olacaktır. Söz gelimi Ekolojik Ego IQ demek yerine Çevre Bilimi Zekâ Duyarlılığı veya Çevre Bilimi Benlik Zekâsı denilebilir. Önemli olan bunlardan hangisinin toplumca benimseneceğidir.

TDK tarafından Kurum bünyesinde kurulmuş olan Bilim ve Sanat Terimleri Ana Sözlüğü Çalışma Grubu Türkçenin en büyük terim sözlüğünü tamamlamak üzeredir. TDK tarafından bugüne kadar 62 terim sözlüğü hazırlanmış, Kurumca basımları yapılmış ve yüz elli bine yakın terim veri tabanına aktarılmıştır.²⁵

6. Renk isimlerinde yabancılaşma:

Kültür taşıyıcısı dilin ayrılmaz bir parçası da renk adlandırmalarıdır. Türkçede ana renkler dışındaki renk isimleri genellikle doğadan esinlenerek benzetme yoluyla ortaya çıkmıştır. Türkçe renkler yönünden tıpkı akrabalık isimleri gibi zengin bir dildir. Her ne kadar dilimizde İngilizcede olduğu gibi 4 bin renk bildiren²⁶ sözcük bulunmasa da bu konuda Türklerin hayatı buz ve gökyüzü arasında geçen Eskimolardan ve pek çok ülkeden ileri olduğu tartışma götürmez bir gerçektir.

Ancak son zamanlarda yarı İngilizce yarı Türkçe, kültürümüzle alakası olmayan renk isimlerine de sıkça rastlamaya başladık. Özellikle mobilya ürünlerinde kataloglarda sık sık karşımıza çıkıyor. Futura Kahve, Ketenet Kahve, Reflection Fuşya, Fast Mavi, Spinoz Yeşil, Overall Yeşil, Perfect Yeşil, Festina Kiremit, Rondella Hardal, Barlas Bordo, Lucky Mor, Speed Turuncu, Thurmalin Beyaz, Trilya Krem, Lovely Krem, Festino Krem, Sunny Brown, Delizia Kiraz, Gold Kirsche, Elizabeth Kırmızı, Orange, Lila, Lemon... gibi.

Renk kültürümüzle alakası olmayan bu tür adlandırmaların yenileşme ve yaratıcılık olarak sunulmaya çalışılmasını doğrusu kabul etmek mümkün değildir. Bu renkleri tarif etmek bir yana, kültürünüzde yoksa kavramlaştırılmazsınız bile. Hatta zihninizde bile canlandıramazsınız. Değil Türk'e, İspanyol'a dahi "Reflection Fuşya"yı tarif ettiremezsiniz.

25 Prof. Dr. Şükrü Halûk Akalın, "75. Yılına Giren Türk Dil Kurumunun 2006 Yılı Çalışmaları", *Türk Dili*, S.: 661, Ocak 2007, s. 7; Recep Toparlı, "En Büyük Sözlük mü Yanlışlarla Dolu, Şişirilmiş Sözlük mü?: Püsküllüoğlu Sözlüğü", *Türk Dili*, S.: 663, Mart 2007, s. 195-206.

26 Prof. Dr. Zeynel Kıran - Ayşe Eziler Kıran, *Dilbilime Giriş*, 2. baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara 2002, s. 115.

Renk adlarındaki bu yabancılaşma kültürel manada yozlaşmanın belirtilerinden sadece biri olmakla beraber dilimiz açısından son derece sakıncalı bir durum oluşturmaktadır. Dünyada hangi ülkenin tanınmış mağazalar zincirinde satılan ürünlere Türkçe renk adları verilmektedir? Örneğine bile rastlayamazsınız. Türkçe renkleri yerine yabancılarını kullanmak kültürümüze yabancılaşmak, kendimizi inkâr etmekten başka bir şey değildir. En önemlisi yenilik adına sunulan bu renk adlandırmalarını mânilerimize, türkülerimize, şarkılarımıza, şiirlerimize mal etmek de mümkün değildir.

Sonuç:

Dilimize giren her yabancı kelime, dilimizde çözülmeye, bozulmaya ve yabancılaşmaya zemin hazırlamakta, toplumsal olarak bireyler arasındaki bağ ve yakınlığın azalmasına neden olmakta ve gerek Türk soylu devletlerde gerek Avrupa Birliği sınırları içerisinde yaşayan vatandaşlarımızla aramızdaki kültür ve dil bağını zayıflatmaktadır.

Bugün esprilerimiz, iş yeri adlarımız, vurgu ve tonlamalarımız, jest ve mimiklerimiz, yiyecek, giyecek, mobilya, eğlence ve renk kültürüne kadar her şeyimizle yabancılaştığımız, ithal bir dünyayla karşı karşıyayız. Bu durum millî kültürümüzde, kimliğimizde derin yaralar açmaktadır. Yaşam tarzımız, alışkanlıklarımız, davranışlarımız günden güne farklılaşmaktadır. Oysa "*Kültürel kimliğini canlı tutmayı başarabilen, kendi var oluşuna özgüveni ve saygısı olan, bu yüzden ürettiklerine kendi dilinden isimler koyan, bu yüzden kendi diliyle eğitim yapan, kültür üreten bir toplumun dili yok olmaz.*"²⁷

Ülkemizde dil kirliliği konusunda Anayasa'daki hükümlere aykırı olmak koşuluyla acilen, dil zaptiyeliğine varmayan ulusal bir dil politikasına ve sivil toplum kuruluşlarının desteklediği çeşitli girişimlere ihtiyaç duyulmaktadır. Ancak önemli olan bunu kimin, nasıl ve ne şekilde yapacağıdır. Bu hususta eğitimcilere, dilcilere, bilim ve kültür adamlarımıza, toplumumuza Türkçe sevgisi, ana dili duygusu, dil bilinci ve duyarlılığı kazandırmada önemli sorumluluklar düşmektedir.